

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.985

Варфоломєєв В. В.,

Varfolomeev077@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1378-7175

здобувач кафедри кримінального процесу та криміналістики,

Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький

ОСОБА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШНИКА, ЯКИЙ ВЧИНЯЄ ВВЕЗЕННЯ, ВИГОТОВЛЕННЯ, ЗБУТ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті розглядається структура особи, яка вчиняє ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів в Україні. Вказується, що ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів в Україні є достатньо «молодим» кримінальним правопорушенням, що можна пояснити особливостями механізму його вчинення та змістом самого діяння. Необхідність використання інформаційних технологій вимагає від суб'єктів наявності певних знань та навичок, які дозволяють реалізовувати протиправний умисел та забезпечувати латентність своїх діянь. Доводиться, що в основі більшої частини розглядуваних суспільно небезпечних діянь закладений корисливий мотив. Детермінуючим фактором кримінальних правопорушень проти моральності взагалі і розглядуваного діяння зокрема є ексцес дорослішання. Звертається увага на те, що іноземці часто є співучасниками досліджуваного кримінального правопорушення, що обумовлено їх транскордонним кримінально протиправним співробітництвом. Однак оскільки виготовлення порнографічних матеріалів має враховувати менталітет та інтереси споживачів, частіше таке діяння вчиняють громадяни країни. Посягання на моральність у сфері статевих стосунків характеризується низьким рівнем соціальної відповідальності, обумовленим відсутністю належного виховання. Врахування цього фактору є важливим з точки зору криміналістичної тактики допиту суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України. Підсумовується, що суб'єкт, який вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 301 КК України, здебільшого, характеризується такими ознаками як: 1) деградація особистості із руйнуванням сімейних цінностей; 2) деформація правової свідомості; 3) трансформація моральних устоїв; 4) превалювання адаптаційного механізму відтворення ціннісних орієнтирів над провідним; 5) переоцінка набутих соціалізації.

Ключові слова: кримінальні правопорушення проти моральності, особа кримінального правопорушника, порнографічні предмети, ввезення, виготовлення, збут, розповсюдження, структура.

Varfolomieiev V. V.,

Varfolomeev077@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1378-7175

External Postgraduate Student at the Department of Criminal Process and Criminalistics, Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi

PERSONALITY OF A CRIMINAL OFFENDER WHO IMPORTS, MANUFACTURES, SALES AND DISTRIBUTES PORNOGRAPHIC ITEMS IN UKRAINE

Abstract. The article examines the structure of a person who imports, manufactures, sells and distributes pornographic objects in Ukraine. It is indicated that the importation, production, sale and distribution of pornographic items in Ukraine is a fairly "young" criminal offense, which can be explained by the peculiarities of the mechanism of its commission and the content of the act itself. The need to use information technologies requires subjects to have certain knowledge and skills that allow them to implement illegal intent and ensure the latency of their actions. It is proven that most of the considered socially dangerous acts are based on a

selfish motive. The determining factor of criminal offenses against morality in general and the considered act in particular is the excess of growing up. Attention is drawn to the fact that foreigners are often complicit in the investigated criminal offense, which is due to their cross-border criminal cooperation. However, since the production of pornographic materials must take into account the mentality and interests of consumers, the citizens of the country often commit such an act. Encroachment on morality in the sphere of sexual relations is characterized by a low level of social responsibility due to the lack of proper upbringing. Taking into account this factor is important from the point of view of forensic tactics of interrogation of the subjects of the criminal offense provided for in Art. 301 of the Criminal Code of Ukraine. It is concluded that the subject who commits a criminal offense provided for in Art. 301 of the Criminal Code of Ukraine, for the most part, is characterized by such signs as: 1) degradation of personality with destruction of family values; 2) deformation of legal consciousness; 3) transformation of moral principles; 4) the predominance of the adaptive mechanism of reproduction of value orientations over the leading one; 5) reevaluation of socialization gains.

Key words: criminal offenses against morality, the person of the criminal offender, pornographic items, importation, production, sale, distribution, structure.

JEL Classification: K 14

DOI: <https://doi.org/110.36477/2616-7611-2022-12-05>

Кримінальні правопорушення проти моральності на сьогоднішній день є достатньо розповсюдженим явищем, про що свідчить державна статистика, викладена на сайті Офісу Генерального прокурора. Так, відповідно до останньої, у 2017 році було вчинено 7890 кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності, у 2018 – 8263 діянь, у 2019 – 6576, у 2020 – 5756, у 2021 – 5985, станом на жовтень 2022 року було вчинено 3717 таких суспільно небезпечних діянь [1]. Отже, кримінологічна ситуація в цій частині характеризується мінливою ескалацією кримінально-правових конфліктів, є достатньо нестабільною та напруженою.

Вищезазначене обумовлено низкою чинників, провідним із яких є недосконалість механізму досудового розслідування такого роду діянь. Одним із серйозних кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності є ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів, яке складає значний відсоток від загальної кількості правопорушень, передбачених XII розділом Кримінального кодексу України: у 2017 році – 19,5%, у 2018 – 20,1%, у 2019 – 15,4%, у 2020 – 20%, у 2021 – 24,9%, станом на жовтень 2022 року – 19,5% [1]. Вказане свідчить про актуальність наукових пошуків в цій царині. Одним із цікавих напрямків є розгляд особи, яка вчиняє ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів в Україні.

Відтак, вивчення особи (особистості) кримінального правопорушника частіше зустрічається у кримінологічних дослідженнях, що обумовлено особливостями науки кримінології. Однак ми не можемо применшувати значення цієї проблеми

і для криміналістики, оскільки встановлення особливостей суб'єкта протиправного діяння надасть можливість удосконалити тактику розслідування. Вчені вказують, що криміналістичну структуру особистості злочинця можна уявити як таку, яка складається з певних елементів, а саме: 1) що містять такі соціально-демографічні ознаки, як соціальне походження й стан, сімейний стан і посада, національна й професійна належність, рівень матеріальної забезпеченості; 2) які визначають рівень розумного розвитку, освітньо-культурний рівень, знання, навички, вміння; 3) до яких входять моральні якості, ціннісні орієнтації й прагнення особистості, її соціальні позиції та зв'язки, інтереси, потреби, схильності, звички; 4) що формують психічні процеси, властивості та стани особистості; 5) що складаються із соціального змісту й прояву таких біофізіологічних ознак, як стать, вік, стан здоров'я, особливості фізичної конституції тощо [2, с. 101]. На наш погляд, запропонована структура є максимально універсальною та придатною для застосування її в межах криміналістичної характеристики будь-якого кримінального правопорушення, оскільки саме вказані особливості відтворюють характер людини як такої, що схильна до вчинення делікту.

Вбачається доцільним погодитися з думкою В.В. Тіщенко, який вказує, що дані про суб'єкта (суб'єктів) злочину містять у собі різні відомості, що характеризують типову особистість злочинця, який вчиняє злочин певної спрямованості, і сприяють побудові версій щодо нього, його пошуку та встановленню. Криміналістично значущі властивості особистості злочинця можна поділити на три групи: 1) біологічні, що включають статеві, вікові, фізичні ознаки; 2) психічні, що свідчать

про інтелект, емоційну й вольову сферу індивіда; 3) соціальні, що характеризують його суспільний статус, професійну належність, родинний стан, місце проживання, рід занять, взаємини з іншими людьми тощо [3, с. 62]. Криміналістичну науку цікавлять в узагальненому вигляді лише ті об'єкти, які беруть участь в акті відображення злочину та його учасників, а також результати цього відображення в навколишньому середовищі, що містять у собі інформацію про всі істотні обставини аналогічних подій, тобто лише те, що утворює інформаційну основу для розкриття, розслідування й запобігання злочину [4, с. 169]. Таким чином, враховуючи вказане, пропонуємо зупинитись більш детально на вивченні особи кримінального правопорушника, який вчиняє діяння, передбачене ст. 301 КК України.

Соціально-демографічні ознаки. Ці ознаки дають базове уявлення про кримінального правопорушника (вік, стать, освіта, національність тощо). Проведене дослідження дозволило нам підсумувати, що, здебільшого, досліджуване кримінальне правопорушення вчиняється особами у віці 18-28 років: у 2018 році – 54%; у 2019 році – 35,7%; у 2020 році – 33%; у 2021 році – 52,1%; станом на жовтень 2022 – 27,2%. Наступним, за кількістю вчинених діянь, віком є 29-39 років: у 2018 році – 25,8% у 2019 році – 31,6%; у 2020 році – 27,8%; у 2021 році – 25,6%; станом на жовтень 2022 – 39,3%. Останньою віковою категорією є 40-54 роки: у 2018 році – 14,9%; у 2019 році – 25,5%; у 2020 році – 28,6%; у 2021 році – 14,5%; станом на жовтень 2022 – 24,2%. Випадки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України громадянами іншого віку є поодинокими [1]. Отже, ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів в Україні є достатньо «молодим» кримінальним правопорушенням, що можна пояснити особливостями механізму його вчинення та змістом самого діяння. Необхідність використання інформаційних технологій вимагає від суб'єктів наявності певних знань та навичок, які дозволяють реалізовувати протиправний умисел та забезпечувати латентність діянь.

Цікавим аспектом також є те, що **за національністю** більша частина суб'єктів є громадянами України: у 2018 році – 100%; у 2019 році – 95,9%; у 2020 році – 99%; у 2021 році – 99%; станом на жовтень 2022 – 100%. Іноземні громадяни таке кримінальне правопорушення вчиняли більш епізодично: у 2019 році – 4%; у 2020 році – 0,86%; у 2021 році – 0,86%. В інші роки ввезення,

виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів вчинялось виключно українцями [1]. Варто звернути увагу на те, що іноземці часто є співучасниками досліджуваного кримінального правопорушення, що обумовлено їх транскордонним кримінально протиправним співробітництвом. Однак оскільки виготовлення порнографічних матеріалів має враховувати менталітет та інтереси споживачів, частіше таке діяння вчиняють громадяни країни.

Що стосується **статі**, можна підсумувати, що кримінальне правопорушення є більш чоловічим. Відповідно до статистичних даних, процент жінок, які вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 301 КК України є наступним: у 2018 році – 25,2%; у 2019 році – 30,6%; у 2020 році – 23,4%; у 2021 році – 41,8%; станом на жовтень 2022 – 42,4% [1]. Вказане можна пояснити особливостями формування морально-етичних цінностей у жінок та чоловіків, а також їх різними поглядами на статеві відносини.

За освітою більша частина суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України мали: повну загальну середню та базову загальну середню: у 2018 році – 43,1%; у 2019 році – 45,9%; у 2020 році – 56,5%; у 2021 році – 55,5%; станом на жовтень 2022 – 54,5%; професійно технічну: у 2018 році – 30,6%; у 2019 році – 31,6%; у 2020 році – 24,3%; у 2021 році – 20,5%; станом на жовтень 2022 – 15,1%; повну вищу і базову вищу освіту: у 2018 році – 24,4%; у 2019 році – 22,4%; у 2020 році – 18,2%; у 2021 році – 23,9%; станом на жовтень 2022 – 30,3% [1]. Відсутність вищої освіти має наслідком низький рівень юридичної та соціальної відповідальності, а також несформований комплекс базових понять про цінність суспільної моралі. Незадовільний рівень освіти також безпосередньо пов'язаний із відсутністю можливості працевлаштуватись, що обумовлює те, що більшість осіб, які вчинили ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів в Україні були працездатними, але такими, що не навчаються і не працюють: у 2018 році – 60,9%; у 2019 році – 72,4%; у 2020 році – 56,5%; у 2021 році – 70,9%; станом на жовтень 2022 – 69,6%. Окремі особи були безробітними: у 2018 році – 5,11%; у 2019 році – 5%; у 2020 році – 6,9%; у 2021 році – 6,8%; станом на жовтень 2022 – 3% [1]. Таким чином, ми можемо говорити про те, що в основі більшої частини розглядуваних суспільно небезпечних діянь закладений корисливий мотив.

Кримінально-правові ознаки. Кримінально-правові ознаки характеризують і розкривають для нас особу з точки зору ставлення її до вчиненого нею злочину зокрема і злочинної поведінки взагалі, а також визначають той стан в якому особа в переважній більшості реалізує свій злочин. До них відносять: кваліфікацію характерного злочинного прояву особи відповідно до КК України; чи діє вона в складі групи чи самостійно; чи вчинює злочини під впливом алкогольних (наркотичних) речовин; чи вчиняла раніше злочини тощо [5, с. 205]. Вивчення державної статистичної інформації дозволило підсумувати, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 301 КК України дуже рідко вчиняється особами у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння (з 2018 року по жовтень 2022 рр. тільки два суб'єкти були у стані алкогольного сп'яніння). Зі всіх правопорушників раніше вчиняли кримінальні правопорушення: у 2018 році – 92%; у 2019 – 60%; у 2020 – 100%; у 2021 – 50%; станом на жовтень 2022 року – 4,5%. Мали судимість: у 2018 році – 30,4%; у 2019 – 15%; у 2020 – 33,3%; у 2021 – 31,8%; станом на жовтень 2022 року – 4,5%. Вчинили кримінальне правопорушення у складі організованої групи або злочинної організації: у 2018 році – 52%; у 2019 – 45%; у 2020 – 26,6%; у 2021 – 31,8%; станом на жовтень 2022 року – 4,5% [1].

Особливості кримінально-правових ознак суб'єктів розглядуваного діяння можна пояснити з точки зору того, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 301 КК України є триваючим, що полягає у зберіганні визначених у кримінальному законодавстві порнографічних предметів. Фактично, ознаки суб'єкта кримінального правопорушення не впливають та не можуть впливати на тривалість діяння. Хоча, ми не можемо заперечувати те, що факт зберігання вказаних предметів надає сутнісну характеристику умислу правопорушника, як, очевидно, і факультативні ознаки суб'єктивної сторони, якими є мотив та мета. Однак триваючий характер діяння, передбаченого ст. 301 КК України, здебільшого, відображається через об'єктивні ознаки діяння, ніж через суб'єктивні.

Морально-ціннісні ознаки. Ці ознаки в структурі особистості кримінального правопорушника, який вчиняє діяння, передбачене ст. 301 КК України є конститутивними, оскільки саме відсутність комплексу ціннісних орієнтирів та статеве розбещення обумовлює мотив досліджуваного суспільно небезпечного діяння.

С.Ф. Денисов справедливо вказує, що засадами для формування механізму детермінації злочинності в Україні (*відредаговано нами – В.В.*) є: негативний вплив на свідомість і поведінку молоді через засоби масової інформації зразків масової культури, що сприяють виникненню надмірних споживацьких амбіцій, героїзації насильства, утвердженню культу необмеженого самозростання, легкого й бездумного способу життя в девіантно-криміногенних розвагах (гемблінг, проституція, дромоманія, алкоголізація й наркотизація побуту тощо); розхитування через негативний вплив засобів масової інформації ідеологічних засад суспільної моралі, зниження авторитету нормативно-правової регуляції, морально-правова й криміногенна девіалізація свідомості та поведінки молоді... [6, с. 17]. Отже, вчений справедливо звертає увагу на те, що генеза статевого та морального розбещення бере свій початок ще на етапі становлення особистості, тобто – з дитинства. Детермінуючим фактором кримінальних правопорушень проти моральності взагалі і розглядуваного нами діяння зокрема є ексцес дорослішання. Коли дитина зазнає перешкод на етапі адаптації до оточуючого середовища, вона не здатна в повній мірі пройти стадію індивідуалізації та інтеграції у суспільство як повноцінний громадянин. У зв'язку із цим формується неправильне уявлення про рольову функцію в макро- та мікросередовищі.

В цьому контексті цікавою є концепція, запропонована американським психологом Лоуренсом Колбергом, який разом зі своїми колегами вивчав проблему рівня морального розвитку людини. Автор концепції стверджував, що люди рухаються послідовно від одного ступеня до іншого, хоча кожен може зупинитись у своєму розвитку на будь-якому із них. Дитина керується першим (страх перед правом сили), підліток – другим (страх бути ошуканим та недоотримати благ). У ранній юності більшість переходить на третій (сором перед товаришами, близькими людьми), а потім – на четвертий ступінь (сором громадського осуду, негативної оцінки великих соціальних груп). Перехід на п'ятий ступінь (бажання відповідати власним моральним принципам) відбувається вже в юнацькому віці (якщо відбувається взагалі). Мало хто, за твердженням Л. Колберга, досягає шостого рівня (бажання відповідати власній системі моральних цінностей). Ніхто не може перестрибнути той чи інший ступінь, а досягнувши його, – ніколи не спуститься нижче. Разом з тим, розвиток може припинитись

на будь-якому ступені. Люди здатні зрозуміти моральні аргументи власного ступеня і тих, хто перебуває нижче їхнього, інколи й аргументи ступеня, що перевищують їх власний на один, чи й на два. Як правило, люди віддають перевагу найвищому ступеню, який вони можуть зрозуміти [7]. Отже, посягання на моральність у сфері статевого стосунків характеризується низьким рівнем соціальної відповідальності, обумовленим відсутністю належного виховання. Врахування цього фактору є важливим з точки зору криміналістичної тактики допиту суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України.

До засад для формування механізму детермінації молодіжної злочинності в Україні С.Ф. Денисов також відносить криміналізацію державної влади через поширення корупційних практик і наслідування негативних зразків аномальної поведінки з боку представників політичної еліти певної частини молоді; знецінення нормативно-регулятивних засад кримінального правопорядку через втрату авторитету кримінального закону через його вибіркове застосування щодо кола осіб представниками корумпованої політичної еліти та її найближчого оточення – спричинення ланцюгової реакції кримінальних правопорушень із боку молоді; детермінована ідеологічною й економічною кризою криза системи освіти, що спричиняє недосоціалізованість і дефіцит освітнього капіталу у великих контингентах молодих людей, наслідком чого є знищення рівня правосвідомості та нарощування соціальної дезадаптації, що стає безпосередньою причиною кількісного зростання правопорушень (як адміністративних, так і кримінальних). Заключною ланкою цього механізму акумулювання чинників стає кількісно-якісне зростання злочинності кримінально активної частини молоді та, відповідно, виникнення необхідності запобігання їй» [6, с. 18]. Таким чином, можна підсумувати, що *суб'єкт, який вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 301 КК України, здебільшого, характеризується такими ознаками як:* 1) деградація особистості із руйнуванням сімейних цінностей; 2) деформація правової свідомості; 3) трансформація моральних устоїв; 4) превалювання адаптаційного механізму відтворення ціннісних орієнтирів над провідним; 5) переоцінка набутих соціалізацій.

Основними чинниками криміналізації окремих осіб є надмірна лібералізація українського суспільства, обумовлена гуманізацією законодавства, дихотомією інституту сім'ї, ефемерною есенціалізацією міжособистісних стосунків,

демократизмом засобів масової інформації та прагненням позбутись рудиментарних моральних орієнтирів. Фактичне відсторонення держави від контролю за правовим та культурним розвитком громадян все частіше призводить до втрати оптимального балансу між силами та засобами (у тому числі – матеріального характеру), спрямованими на удосконалення кримінально-правового захисту суспільних відносин та рівнем кримінально протиправної активності в державі.

Соціально-психологічні ознаки. Моральні норми закладені в самій природі людини і проявляються у тій чи іншій життєвій ситуації. Мораль – система цінностей і норм поведінки людей у ставленні одне до одного та до суспільства. Вона виникає й розвивається у зв'язку з потребою суспільства регулювати поведінку людей у різних сферах їхнього життя і вважається одним із найдоступніших способів осмислення складних процесів суспільного буття. Корінною проблемою моралі є регулювання взаємин та інтересів особистості й суспільства. Відповісти народним сподіванням може лише той державний устрій, у якому і право, і мораль перебувають у найтіснішій взаємодії. Звичайно, це ідеальна модель держави; реально вона практично нездійсненна. Справа в тому, що скільки існує людина, скільки існує держава, стільки ж існує і протиріччя між належним і чинним як у моралі, так і в праві. Однак, право й мораль мають спільні ознаки. Головна полягає в тому, що вони є складовими культури суспільства, ціннісними формами свідомості, мають нормативний зміст і слугують регуляторами поведінки людей [8]. Мораль тісно пов'язана як із соціальною позицією громадянина, так і з правом.

Вчені вірно вказують, що право й мораль мають спільне соціальне, економічне, політичне підґрунтя суспільства, служать спільній меті – узгодженню інтересів особистості й суспільства, захисту громадського порядку. Спільність права і моралі доповнюється спільністю їх функціонального значення. Право і мораль формують еталони й стандарти ціннісно-нормативних орієнтацій суспільства. Приписи права та моралі з'являються в процесі людської діяльності, створюючи єдиний ряд спілкування, здобуваючи у результаті багаторазової повторюваності нормативний характер і виступаючи регуляторами поведінки людей. Норма є соціальною характеристикою поведінки особистості. Норми тісно пов'язані з цінностями. Здебільшого вони навіть ототожнюються (коли йдеться про соціальні

норми). У такому випадку норма розглядається як різновид цінності (соціологи, класифікуючи цінності, виокремлюють цінності-норми [9]. Таким чином, через мораль формується правосвідомість, яка визначає місце людини в соціумі та його наступні кореляції із оточуючим середовищем.

Аналізуючи морально-психологічні ознаки особи, що вчиняє злочини проти моралі, необхідно наголосити на тому, що такій особі притаманні риси які вступають протириччя з загальноприйнятими нормами моралі. Все те, що суспільство визнає як певний перелік неписаних правил та канонів, що регламентують відношення між членами суспільства, а також між людиною та суспільством. Загальним для цієї категорії злочинців є зневага й цинічне ставлення до норм суспільної моралі та існування корисливого мотиву. Злочини проти моральності можуть реалізовуватись і завдяки існування інших мотивів, а саме – хуліганських; сексуальних; національної, расової, релігійної ненависті чи ворожнечі тощо. Аналізуючи ціннісні орієнтації даної категорії осіб необхідно відмітити той факт, що для них характерне зневажливе ставлення до таких людських цінностей, як нормальний фізіологічний і моральний розвиток дитини й загальноприйняті правила поведінки. Сімейні ідеали у таких осіб або занижені, або взагалі не присутні. Цим особам притаманні такі якості, як агресивність, жорстокість, цинізм та культ насильства [8]. Отже, мораль, психологія та правосвідомість у сукупності роблять людину або соціально адаптивною, або – навпаки. Якщо особа має певні відхилення у психіці, десоціалізована тощо, то вона вчиняє такого роду суспільно небезпечні діяння без урахування їх сутності та аморального змісту.

Таким чином, проведене дослідження дозволило підсумувати, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 301 КК України є розповсюдженим, що можна пояснити можливістю швидкого збагачення, без загрози своєчасного викриття. **Типовий портрет особистості кримінального правопорушника, який вчиняє суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 301 КК України є наступним:** чоловік 18-28 років, громадянин України, який має повну загальну середню/базову загальну середню освіту, є працездатним, але таким, що не навчається та не працює. Вчиняє кримінальне правопорушення не вперше, має судимість. Суспільно-небезпечне діяння, передбачене ст. 301 КК України вчинив у складі організованої групи або злочинної організації. Додатково характеризується такими озна-

ками як: 1) деградація особистості із руйнуванням родинних цінностей; 2) деформація правової свідомості; 3) трансформація моральних устоїв; 4) превалювання адаптаційного механізму відтворення ціннісних орієнтирів над провідним; 5) переоцінка набутків соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статистика. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Мельничок В.М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних ознак особистості злочинця. *Юридична Україна*. 2008. № 11. С. 97–102.
3. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. О. : Фенікс, 2007. 260 с.
4. Басай В.Д. Основні напрямки та методика сучасних одорологічних досліджень. *Актуальні проблеми сучасної криміналістики* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 ч. Сімферополь : Доля, 2002. Ч. 2. 196 с.
5. Фіалка М.І. До проблеми визначення кримінологічного портрета особи, яка вчиняє злочини проти моральності. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5180/Do%20problemy%20vznachennia%20kryminologichnoho%20portretu%20osoby_Fialka_2019.pdf?sequence=3&isAllowed=y
6. Денисов С.Ф. Злочинність кримінально активної частини молоді та її запобігання в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2011. 36 с.
7. Шаповалова І.В. Державотворча функція моралі. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shapovalova_Iryna/Derzhavotvorcha_funktsiia_morali.pdf?PHPSESSID=em5efq3mfc60bnkkr979h8cti0
8. Шайгородський Ю. Суспільна мораль як система цінностей. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/77241839.pdf>
9. Тюрина В. А., Научитель Е. Д. Ценностные ориентации. Учебн. пособие. К.: ООО «Международное финансовое агентство», 1998. 30 с.

REFERENCES:

1. Statystyka. Ofis Heneralnoho prokurora. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Melnychok V.M. Kryminalistychna kharakterystyka sotsialno-psykholohichnykh oznak osobyosti zlochynsia. *Yurydychna Ukraina*. 2008. № 11. S. 97–102.
3. Tishchenko V.V. Teoretychni i praktychni osnovy metodyky rozsliduvannia zlochyniv : monohrafiia. O. : Feniks, 2007. 260 s.
4. Basai V.D. Osnovni napriamky ta metodyka suchasnykh odorologichnykh doslidzhen. Aktualni problemy suchasnoi kryminalistyky : mater. mizhnar.

nauk.-prakt. konf. : u 2 ch. Simferopol : Dolia, 2002. Ch. 2. 196 s.

5. Fialka M.I. Do problemy vyznachennia kryminolohichnoho portreta osoby, yaka vchyniaie zlochny proty moralnosti. URL:http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5180/Do%20problemy%20vyznachennia%20kryminolohichnoho%20portretu%20osoby_Fialka_2019.pdf?sequence=3&isAllowed=y

6. Denysov S.F. Zlochynnist kryminalno aktyvnoi chastyny molodi ta yii zapobihannia v Ukraini: avtoref. dys. ... dokt. yuryd. nauk: 12.00.08. Zapozhzhia, 2011. 36 s.

7. Shapovalova I.V. Derzhavotvorcha funktsiia morali. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shapovalova_Iryna/Derzhavotvorcha_funktsiia_morali.pdf?PHPSESSID=em5efq3mfc60bnkkr979h8cti0

8. Shaihorodskyi Yu. Suspilna moral yak sistema tsinnosti. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/77241839.pdf>

9. Tyurina V. A., Nauchitel' E. D. Cennostnye orientatsii. Uchebn. posobie. K.: OOO «Mezhdunarodnoe finansovoe agentstvo», 1998. 30 s.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2022